

Ugyancsak kitűnő rajz *A bal kézzel író ember* címet viselő, amelyen látni, hogy rajzolója át tudta helyezni a kéz súlypontját a bal kéz mozdulatába. Ilyen apró, árulkodó jelek teszik izgalmassá e kiállítást, mert bizonyítják, hogy nagyon is jó rajzolóként indult a fiatal Konjović. Rajztehetsége nélkül nyilván nem fejlődhetett volna azzá, ami lett.

1918 nyarán Konjović a Dolomitokban volt. Pinzolo városkában lakik, amelyet több rajzán is megörökít. Július 26-án egy leölt bakkecskét rajzol, méghozzá sok-sok műgonddal, de — hiába — a hiba mégis becsúszik: az állat lábainak vége, pontosabban a paták már nem fértek a rajzlapra. Ettől függetlenül kész alkotásnak véli a rajzoló, s oda is biggyeszti: „VII/26, Konyovits, Pinzolo”.

Itt készíti el a *Tűz Pinzolóban* című rajzát is: egy eseménydús jelenetet, amelyen sok füst árasztja el a képet. Valahogy éppen ebben a nyers rajzban véljük fölfedezni azt a nyugtalanságot, amely később oly jellemző lesz festőnkre. Vagy ezt már mi magyarázzuk csak bele? Nem is tudom eldönteni.

Számomra az egyvonalas rajzai, portréi a legizgalmasabbak. Már 1917-ben találunk egy ilyent. Alatta az aláírás: „Stöckler hadnagy a Sonnwendsteinon 917 V/20”. Aláírás nélkül. De nem is itt kell az aláírás, mert összetéveszthetetlenül konjovići. Ugyanebbe a típusba tartozik a *Matlárháza* címet viselő is. Egy vonal, s benne mindaz, ami e házat jellegzetessé teszi. A *Látogatóban Justinánál* címűn már játszadozik is a festő: idillikus a kép, érzések vannak benne, bizonyos szentimentalizmus is, amiről többek között az is tanúskodik, hogy aláírása csupán ennyi: „Milan”.

Nem ismertük ezeket a rajzokat. Most, hogy a nyilvánosság elé kerültek, úgy érezzük, általuk jobban megismerjük Konjovićot is. Pontosabban tudjuk fölmérni, honnan indult, miért szakított a Poussin, Engelt, Derain képviselte ideállal, s miért fedezte föl helyettük Renoirt, Gauguint, Van Gogh-ot, Matisse-t és másokat.

A zombori kiállítás azért izgalmas, mert bemutatja Konjovićnak az önmagával folytatott harcát is.

Bela DURANCI

## EGY MEGKERÜLT NOTESZ LAPJAI

Rajzok az első világháborúból (1917—1918). Milan Konjović Képtár, Zombor

Amikor már a művészettörténet, s a művész tisztelői egyaránt azt hitték, hogy néhány nagy, hazai és külföldi retrospektív tárlat, egy tekintélyes nagyságú, állandó kiállítási anyag s néhány monográfia

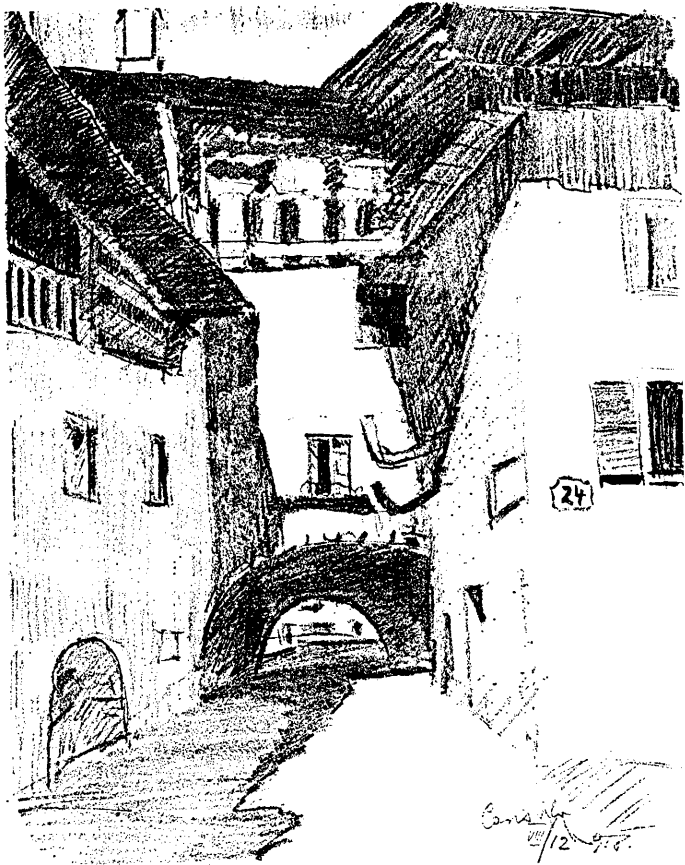


Đoko bácsi, 1917. VII. 5.

után nagyjából ismerik Konjović eddig született alkotásainak tetemes hányadát, s amikor úgy gondolták, hogy a meglévő alkotások szubjektív újrafelfedezésén kívül csak a pátriárkákorbán lévő művész megdöbbentő frissességű, újabb képei szolgálhatnak élményként, akkor előkerült egy megsárgult kis notesz, amely a már eltökélten festőnek készülő, ám a prágai akadémia hatásától még érintetlen fiatalembernek az első világháború forгатagában készült rajzait, vázlatait őrizte kis híján hét évtizeden keresztül. Egy notesz, egy napló, képes feljegyzések egy hosszú élet néhány állomásáról, tisztekről, bajtársakról, a német, majd az olasz falvakról, lakóikról, lányokról, barátokról. A látogatót az önkéntelenül meglesett titok zavara fogja el, hogy azután a kíváncsiság kerekedjen felül rajta.

Negyvenkét ceruzarajzot és egy 1917-ben festett olaj önarcképet ölel fel a kiállítás. Nem lehet, de nem is szabad őket a későbbi alkotások mércéjével mérni. Ezek még nem remekművek, sőt e rajzok némelyike még csak sikeresnek sem nevezhető. Mégis, van ezekben a vázlatokban, tanulmányokban valami, ami figyelmet ébreszt, egy vonal, egy felület, egy részlet, egy mozdulat, fejtartás... S ezek a vázlatok rendelkeznek még valamivel, ami kiemeli, megkülönbözteti őket: a feszségük, az előadás feszsége ezeken a keményen megformált rajzokon. Ezt azonban csak ritkán sikerült a fiatal alkotónak elérnie, sokszor csupán kémények ezek a képek, mintsem feszesek, még némi sutaságot is vélhet benne a szemlélő, a húszas éveik elején járó ifjú ceruzája alatt, bizony, néha még csikorogtak a formák és a vonalak, ugyanakkor már bravúros megoldások is születtek. A világfölforgatás és -megváltás látványos módja már a fiatal Konjovićot sem vonzotta. Annál inkább figyelt már akkor is a környezetére. Ott igyekezett mélyre ásni, ahol volt, abban a témakörben, amit jól ismert, s ez csak az igazán nagy művészek sajátja. Ezeken a rajzokon Konjović már sikerrel kutatja a kezéhez álló kifejezési eszközöket, néhány rajz, például az 1918-as *Tűz Pinzolóban* már a megtalált összhangról tanúskodik és sejteti a későbbi, rá olyannyira jellemző, expresszív hangvételt. A tiszta, mégis lendületes vonalvezetés még néhány rajz sajátja, gondolunk itt elsősorban a *Schneberg 2061 méteres magasságban* és *Az asztal mellett* című rajzokra, vagy ez utóbbi egyik változatára, amelyen a képen szereplő alak áll a középpontban.

Érdemes külön is szólni a tárlat anyagában is tekintélyes részt elfoglaló portrékról. Az adott szituációban teljesen magától értetődő volt, hogy Konjović a felettesei, bajtársai, alkalmi ismerősei közül választotta ki modelljeit. E portrék készítésére azonban a szinte felkínálkozó motívumokon túl bizonyos alkotói szükségletek is ösztönözték. A pályája legelején álló fiatal művésznek nem lehet igazán felróni, hogy a kettős cél, a típusformálás és a technikai-kompozicionális problémák megoldása képein nem olvadt mindig harmonikus egységbe. Néhol a



*Carisolo, 1918. VIII. 12.*

formaadás merevsége kétségesse teszi az ábrázolt személy jellemzésének sikerét. Előfordul az is, hogy az arcformákat szétörő kontrasztok, a kiegyensúlyozatlanságok ásták alá a művészi hitelt. Néhány lapon azonban, például a Vaja alhadnagyról készült három portrén, az emberismeret és a típusérzék a művészi eszközök meggyőző erejével párosul. A kevés elemből építkező, egyszerű kompozíció, a néhány vonalas, érzéletes megformálás, a sötét és világos foltok megtalált összhangja egyensúlyba került a modellek érzelmi megnyilatkozásával, jellemével, és a belőlük sugárzó közvetlenség, frissesség, életerő hordozójává vált. A hangulatiság szempontjából némelyik rajz olyan gazdag és meggyőző, hogy szinte látni véljük a szigorú és gögös Stähler hadnagyot vagy a

groteszk, komikus Hromadtkát. Noha, Konjović modelleket rajzolt, mindig előtte volt az egyén, a típus, s az egyéneken túlmutató jelentés is. A rá olyannyira jellemző, erős vonalvezetés már néhol dominál, és sejteti az életmű későbbi sajátjait. Furcsa módon ezek a vázlatok, ezek a zsengek nem az őket követő időszakhoz, a húszas évek útkereséséhez, az idegen vonzódásokhoz kötődnek, hanem már a harmincas évek „magára talált” alkotásaihoz. Konjović talán nem is egészen tudatosan ezeken a rajzokon már egy olyan világot sejtet, amely egyben munkásságának legsokrétűbb kiteljesedését is előlegezi, ugyanakkor azt is tanúsítják, hogy elsajátíthatta volna az ábrázolás hagyományos, akár akadémikus módjait. Őt azonban, mint az elkövetkező évtizedek gazdagán, soha nem látott színességben kiteljesedő életműve is bizonyítja, másféle problémák izgatták.

*P. NÁRAY Éva*



*Fej profilban, 1918. IV. 25.*